

การจัดองค์กรตามหลักพระพุทธศาสนา

Asst.Prof.Dr.Thitiwut Manme

บทคัดย่อ

การจัดการองค์กร คือ กระบวนการที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคนและงานตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรเพื่อที่จะก่อให้เกิด การใช้ทรัพยากรองค์กรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดภายในองค์กร ดังนั้นการจัดการองค์กร Organizing คือ การจัดระเบียบกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรและยังรวมถึงการมอบหมายงานให้คนปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จต้องตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย การจัดการองค์กรที่ดีจะช่วยให้การบริหารการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยหลักของการจัดการองค์กรสำคัญ ควรมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน, อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ, ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา, สายบังคับบัญชา, ช่วงการบังคับบัญชา การประสานงาน, ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการทำงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบังคับบัญชาเพื่อให้บรรลุผลประโยชน์สูงสุดในการดำเนินการ

บทนำ

การจัดการองค์กร นับเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารกิจการ การสั่งงาน การควบคุม และการดำเนินงาน ด้วยเหตุเพราะเพื่อให้โครงสร้างงานของกลุ่มคนต่างๆ และกลุ่มตำแหน่งสายงานต่าง ๆ นั้น ที่จะไปรองรับกับแผนงานที่ได้กำหนดไว้และเป็นโครงสร้างที่จัดขึ้น เพื่อประสานให้ทุกฝ่ายเข้าใจกันได้ดี ช่วยลดความซ้ำซ้อนดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการองค์กรของตนเองให้มีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์สูงสุดหรือเป้าหมายสูงสุดองค์กร

การจัดการองค์กรที่ดีเพื่อให้มีประสิทธิภาพควรทำอย่างไร

ก่อนอื่นต้องเข้าใจก่อนว่าการจัดการนั้นคืออะไร การจัดการองค์กร คือ การจัดระเบียบกิจกรรมให้เป็นกลุ่มก้อนเข้ารูป และการมอบหมายงานให้คนปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งไว้ การจัดการองค์กรจะเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบความรับผิดชอบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนต่างฝ่ายต่างทราบว่า ใครต้องทำอะไร และใครหรือกิจกรรมใดต้องสัมพันธ์กับฝ่ายอื่นๆ อย่างไรบ้าง หรือการจัดแบ่งองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ ให้ครอบคลุมภารกิจและหน้าที่ขององค์การ พร้อมกำหนดอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์กับองค์กรย่อยอื่นๆ ไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารให้บรรลุเป้าหมายขององค์การและเพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรมีความบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

ถ้าพิจารณาแล้ว การจัดการองค์กร (Organizing) เป็นศูนย์รวมกิจกรรมที่ประกอบขึ้นเป็นหน่วย ถ้าเป็นงานด้านสาธารณะ เรียกว่าองค์การบริหารส่วนราชการถ้าเป็นหน่วยงานด้านเอกชน

เรียกว่า องค์กรบริหารธุรกิจ ซึ่งทั้งหมดสามารถร่วมกันและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าเทียมกัน โดยลักษณะทั่วไปขององค์กรมีอยู่ด้วยกัน ๓ ลักษณะดังต่อไปนี้

ลักษณะที่หนึ่งองค์กรทางสังคม: เป็นองค์กรที่มี วัตถุประสงค์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสมาชิกในสังคม ได้แก่ ครอบครัว มหาวิทยาลัย โรงเรียน และกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่ทำหน้าที่ในทางสาธารณะ

ลักษณะที่สององค์กรส่วนราชการ: เป็นหน่วยงานทางราชการต่างๆ ที่ทำหน้าที่ในทางสาธารณะหรือบริการประชาชน โดยที่ไม่ได้หวังผลกำไรจากประชาชนแต่องค์กรส่วนราชการเป็นองค์กรที่มีระบบซับซ้อนมาก ได้แก่ กระทรวง เทศบาล สุขาภิบาล และองค์กรต่างๆ ที่อยู่ในระบบราชการ

ลักษณะที่สามองค์กรเอกชน: เป็นองค์กรที่ดำเนินการ เพื่อผลประโยชน์ทางการค้าและบริการโดยผลประโยชน์หรือกำไรจะตกแก่บุคคลหรือ กลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าของ ได้แก่ สถาบันการเงิน โรงงานอุตสาหกรรม บริษัท ห้างหุ้นส่วน เป็นต้น ขบวนการที่สามารถอธิบายกลุ่ม องค์กร ขบวนการทางสังคมในระยะที่ผ่านมา แม้ว่าจะมีพื้นฐานสภาพทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกันนั้น แต่การเกิดกลุ่มในพื้นที่ต่างๆนั้นจะพบการก่อเกิดกลุ่มองค์กรอย่างชัดเจน

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการองค์กร คือ การจัดระเบียบเป็นกระบวนการในองค์กรนั้นๆโดยมีความสัมพันธ์กัน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๔ : ๒๔๙) หรือการแบ่งอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานออกเป็นส่วนต่างๆ (สมาน รังสิโยภุชฎ และ สุธีสุธิสมบูรณ์, ๒๕๔๔:๒๓) ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการบริหารที่มีกระบวนการประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยทรัพยากรต่างๆ ผ่านหน้าที่การบริหารต่างๆ ได้แก่ การวางแผนงาน การจัดการองค์กร การนำ และการควบคุม เพื่อให้เกิดความบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร (Dabrin & Ireland, 1972 : 4) ทฤษฎีการบริหารจัดการองค์กรมีหลายทฤษฎีด้วยกัน ส่วนการนำแนวทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในองค์กรก็ขึ้นอยู่กับองค์กรนั้นๆ จะเลือกและปรับประยุกต์ให้เข้ากับองค์กรของตนเอง ซึ่งในบทความนี้จะขอกกล่าวถึงเฉพาะทฤษฎีโพสด์คอร์ด (POSDCoRB) เพื่อที่จะเป็นรอยต่อในการบริหารองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพตลอดจนประสิทธิผล และสิ่งสำคัญเพื่อไปเสริมสร้างองค์กรของตนเองให้เกิดความเท่าเทียมกัน อยู่กันอย่างสันติสุขต่อไปทฤษฎีโพสด์คอร์ด (POSDCoRB) ซึ่งเป็นทฤษฎีการบริหารจัดการทางตะวันตกที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเกิดมาจากแนวคิดของลูเธอร์ กุลิก (Luther Gulick) และลินดอลเออร์วิก (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร ๗ ประการ ประกอบด้วย

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง การจัดบุคลากรปฏิบัติงาน เรื่องที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรนั่นเองทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมาปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่กำหนดไว้

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นภาระหน้าที่ที่จำเป็นที่จะต้องใช้ศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษย์สัมพันธ์(Human Relations)การจูงใจ (Motivation) และการตัดสินใจ (Decision making) เป็นต้น

Co คือ Coordinating หมายถึง การประสานงาน เป็นการประสานส่วนต่างๆ ของกระบวนการในการทำงานมีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดี และราบรื่นบรรลุไปได้ด้วยดี

R คือ Reporting หมายถึง การรายงานซึ่งเป็นกระบวนการและเทคนิคของการแจ้งให้ผู้บังคับบัญชา ตามชั้นได้ทราบถึงผลการปฏิบัติงาน โดยที่มีความสัมพันธ์ กับการติดต่อสื่อสาร (Communication) อยู่ในองค์กรอยู่ด้วย

B คือ Budgeting หมายถึง การงบประมาณ ซึ่งเป็นภารกิจที่เกี่ยวกับการวางแผนการทำบัญชีการควบคุมเกี่ยวกับการเงินและการคลัง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ๒๕๔๕ : ๓๙.)

การจัดการองค์กรตามหลักของพระพุทธศาสนา

เมื่อจะศึกษาเปรียบเทียบรัฐประศาสนศาสตร์ หรือ การบริหารรัฐกิจ กับพระสูตร มีความหมายที่ไม่ตรงประเด็นเลยทีเดียวเพราะการบริหารและการจัดองค์กรนั้นจะมองดูรูปแบบในพระพุทธศาสนาที่กว้างกว่าความหมายในหลักวิชาการทางตะวันตกเป็นอย่างมาก หากแต่การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดการบูรณาการด้วยกรอบความคิดที่กว้างกว่าก็จะเป็นประโยชน์อยู่มิใช่น้อยดังจะอธิบายต่อไปนี้

P = Planning หมายถึง การวางแผน กล่าวคือ เมื่อลงมือทำอะไรต้องรู้ผลของการกระทำตลอดจนมีเป้าหมายที่ชัดเจนต่อการกระทำนั้นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานที่จะกระทำ ยกตัวอย่างเช่นว่า มีครั้งหนึ่งในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ ทรงวางแผนเพื่อที่จะให้เหล่าภิกษุสาวกประกาศพระศาสนาไปในทิศต่างๆ พระพุทธองค์ทรงตรัสกับเหล่าภิกษุสาวกของพระองค์ว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและก่อให้เกิดความสุขสงบสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก และเพื่อทำประโยชน์แก่อุฏและมีความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปในทางเดียวกันสองรูป แม้แต่เราผู้เป็นตถาคตเองจะไปยังเมืองอูรวลเสนานิคม เพื่อแสดงธรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมวลมนุษยชาติสืบไปนานเท่านั้น (วิ. มหา. ๑/๓๒/๓๙)

O = Organizing หมายถึง การจัดองค์กรในพระพุทธศาสนามีพุทธบริษัท ๔ พระพุทธองค์ให้ความสำคัญต่อความเสมอภาคและภราดรภาพ กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนจะต้องมีความเท่าเทียมกันและปฏิบัติต่อกันดุจพี่น้อง ความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นสิ่งที่ธรรมชาติมอบให้มนุษย์ คือ การไม่เน้นผิวพรรณหรือ เผ่าพันธุ์ เปรียบเหมือนดั่งแม่น้ำใหญ่บางสายไหลไปยังมหาสมุทรแล้ว ย่อมละนามและโคตรอัน

เดิมเสีย วรรณทั้ง ๔ ผู้ออกเรือนบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเสีย การที่เข้ามาเป็นสมณะ เชื้อสายศากยบุตรเหมือนกัน

S = Staffing หมายถึง คณะผู้ร่วมงาน รวมไปถึงการจัดวางสายงานด้วย ซึ่งในพุทธประวัติพระองค์ทรงรับหรือบรรจุนเข้ามาเป็นสมาชิกในพุทธบริษัท ๔ เช่น พระภิกษุ กำหนดคุณสมบัติและกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ ภิกษุณี พระพุทธองค์ทรงกำหนดคุณสมบัติและกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ ทั้ง ๒ ฝ่าย อุบาสก รวมไปถึง การพัฒนาการศึกษาและฝึกอบรมโดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ทรงเน้นภาคฝึกปฏิบัติ (Training) มากกว่าภาคทฤษฎี (Teaching) เช่น “เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลสเอง ตถาคตเจ้าเป็นแค่ผู้บอกทางเท่านั้น” (ขุ. ธ. ๒๕/๓๐/๕๑)

D = Directing หมายถึง การสั่งการซึ่งผู้บริหารกับผู้นำ

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ ผู้บริหารต้องการ

ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงาน ตามที่ผู้นำต้องการ

พระพุทธเจ้าทรงเน้นหลักของผู้บริหารองค์ทรงของพระพุทธองค์ไว้ ๓ แบบ

๑. อัตตาริปไตย หมายถึง ถือตนเองเป็นใหญ่หรือถือประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง ซึ่งบุคคลประเภทนี้ถ้าจะทำอะไรจะบริจาคเงินหรือสิ่งของใช้สอย ก็ต้องการให้ประกาศชื่อเสียงของตนลงไปด้วย ต้องได้เป็นผู้มีเกียรติจึงจะสามารถทำประโยชน์ได้ บางครั้งบุคคลบางคนที่ทำอะไรโดยคิดบวกกลับคุณหารคิดถึงผลได้ผลเสีย คือหวังผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง นำอะไรไปให้ใครก็เข้าทำนองว่า “ให้น้อยเพื่อได้มาก” อย่างไรก็ตามถ้าจะถือว่าความเห็นแก่ตัวจงใจให้ทำความดี แม้แต่ความคิดดีนั้นยังไม่สมบูรณ์ ก็ยังถือว่าเป็นบันไดขั้นแรกที่ยังสามารถพัฒนาต่อไปได้เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นผู้มีจิตใจสูงขึ้นไปต่อไป

๒. โลกาธิปไตย หมายถึง การถือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง เขาว่าอย่างไรก็ถือว่าเป็นอย่างนั้น ซึ่งในบางครั้งก่อให้เกิดความเดือดร้อนเป็นอันมาก เช่น คนในครอบครัวเสียชีวิตลง ตามประเพณีต้องสวด ๓ คืน ต้องทำบุญ ๗ วัน ต้องเลี้ยงอาหารพระภิกษุ ตลอดทั้งแกกร่วมงาน ซึ่งในงานเราจะปฏิเสธไม่ได้ด้วยว่ามีภาระเลี้ยงสุราน้ำเมาเข้ามาร่วมอยู่ด้วย ซึ่งตนเองซึ่งเป็นเจ้าภาพก็ยากจนไม่มีเงินจำเป็นต้องไปหยิบยืมเงินมาเพื่อทำบุญ เพียงเพราะไม่ให้คนทั้งหลายติเตียนตนเองได้ หรืออีกกรณีคือการที่จะบวชลูกชาย จำเป็นที่จะต้องเชิญแขกมาเลี้ยงอาหาร มีการลงขัน คือผู้รับเชิญเอาเงินมาช่วยงานเราแล้วจดจำจนไว้เพื่อถึงคราวงานเขาจะเอาเงินไปช่วยให้สมส่วนกัน ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้คือ การที่ทำอะไรก็ตามแล้ว ผู้ที่หลงไปแล้วไม่ดูฐานะของตนเองอย่างนี้ บางครั้งก็ก่อให้เกิดความเดือดร้อน และเป็นภาระเสียเงินไปเพียงเพราะความงู้อะไม่ถึงการดีด้วย ก็เลยได้บาปแทนได้บุญ ดังนั้น การทำความดีโดยถือคติเห็นโลกเป็นใหญ่จึงมีโอกาสมืดพลาดกันได้ง่ายอย่างยิ่ง

๓. ธรรมาธิปไตย หมายถึง ยึดธรรมคือความถูกต้องเป็นหลัก ซึ่งอาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการทำความดี เพราะเห็นแก่ความดี เมื่อทำความดีไปแล้วและแน่ใจว่าเป็นการสมควรแล้ว ใครจะเห็นหรือไม่เห็นในความดีนั้น ใครจะโฆษณาชื่อเราหรือไม่ แม้ที่สุดเมื่อทำบุญคุณแก่ใครแล้วเขาจะไม่กล่าวแม้แต่คำขอบคุณ หรือไม่สำนึกในบุญคุณนั้นเลย ซึ่งในบางที่บางครั้งกลับทำเนรคุณด้วยซ้ำ ก็ไม่ถือเป็นความเสียหาย เพราะความมุ่งหมายที่ทำนั้นคือเจตนาทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เมื่อมี

จิตใจสูงเช่นนี้ ก็เป็นเหตุให้การกระทำเป็นไปในทางที่เหมาะสมที่สุด ไม่มีการแฝงความลับลึบคมในอะไรไว้เบื้องหลัง จะไม่มีการบ่นน้อยเนื้อต่ำใจใดๆทั้งสิ้น

Co = Coordinating หมายถึง การประสานงานและกำกับดูแลพระพุทธรูปองค์ทรงให้มีการตักเตือนกันเองในวันปวารณาออกพรรษา เช่น "ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ กระผมขอปวารณาต่อสงฆ์ หากท่านทั้งหลายได้เห็น ได้ยิน หรือสงสัย ว่ากระผมได้ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ขอท่านทั้งหลายโปรดอนุเคราะห์ว่ากล่าวตักเตือนกระผมด้วย เมื่อกระผมมองเห็นแล้ว จักประพฤติดัวเสียใหม่ให้ดี" การอยู่จำพรรษารวมกันตลอดระยะเวลาสามเดือน อาจมีข้อประพฤติปฏิบัติที่ไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือมองไม่เห็น เสมือนผงเข้าตาตัวเอง แม้ผงจะอยู่ชิดติดกับลูกนัยน์ตา เราก็ไม่สามารถมองเห็นผงนั้นได้ จึงจำเป็นต้องไหว้วานขอร้องผู้อื่นให้มาช่วยดู หรือต้องใช้กระจกส่องดู เพราะฉะนั้น พุทธเจ้าจึงทรงใช้วิธีการปวารณาให้ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันได้ เพื่อพระภิกษุที่ได้เห็นหรือแม้แต่ได้ยินได้ฟังเรื่องไม่ดีไม่งามอะไรก็ตาม ให้กล่าวแนะนำตักเตือนได้ คือ พระผู้มีพระนามากก็กล่าวตักเตือนพระผู้มีพระชำน้อยได้ และพระผู้มีพระชำน้อยก็สามารถกล่าวชี้แนะถึงข้อบกพร่องของพระผู้มีพระนามากเป็นการให้เหล่าพระภิกษุสงฆ์หมั่นกำกับดูแลซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังสานความสัมพันธ์ที่ดีงามกันในองค์ภรรษอีกด้วย

R = Reporting หมายถึง การทำรายงาน ซึ่งองค์กรจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลผลการปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นมีความเป็นประสิทธิภาพ การรายงานข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ เทียบตรง มีมาตรฐาน ดังที่พระอานนท์ทรงขอพร 8 ประการมีข้อหนึ่งถ้าพระอานนท์ไม่ได้ตามเสด็จไป ขอให้พระองค์ก็ทรงกลับมาตรัสธรรมเรื่องนั้น ๆ ให้กับพระอานนท์ หรือภิกษุละเมียดศีล ก็สืบสวน ลงโทษปรับอาบัติแล้วแจ้งให้สงฆ์ทราบ เป็นต้น

B = Budgeting หมายถึง การทำงบประมาณ งบประมาณ หรือว่าต้นทุน พระพุทธเจ้าไม่ได้ใช้งบประมาณในรูปของเงินงบประมาณ แต่พระองค์มีต้นทุนทางสังคมสูงมากคือเรื่องของศีล-สมาธิ-ปัญญา อันเป็นอริทรัพย์ กล่าวคือ ทรัพย์ภายใน ไม่ใช่ทรัพย์ภายนอกเหมือนทรัพย์สินเงินทอง แต่ดีกว่าทรัพย์ภายนอกเพราะเป็นทรัพย์ที่ติดตัวไม่มีผู้ใดสามารถลักขโมยเอาไปได้ และไม่ต้องออกแรงไม่ต้องสร้างเครื่องป้องกันใดๆทั้งสิ้น และที่สำคัญไปกว่านั้นสามารถติดตามไปได้ทุกหนทุกแห่งโดยไม่ต้องไปแบกหามไป และยังสามารถนำไปให้ถึงที่สุดที่ได้และเป็นเหตุให้บรรลุนิพพานได้ บริหารจัดการได้ แต่ถ้าจะเทียบเคียงแหล่งทุนของพระพุทธรูปศาสนาในสมัยนั้นก็มีมากมาย เช่น กษัตริย์ผู้นำ อย่างพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าประเสนทโกศล พระเจ้าอชาตศัตรู ฯลฯ พราหมณ์มหาศาล ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี และ นางวิสาขา ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นบุคคลที่มีทรัพย์ภายนอกมากมายมหาศาลและยังสามารถทำคุณประโยชน์กับพระศาสนาได้อย่างดีที่สุดในที่สุด เพราะพระพุทธรูปองค์ทรงสั่งสอนเหล่าบรรดาสาวกให้ถือประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นสำคัญ เช่น ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ (ขุ.ธ. ๒๕/๘/๙)

สามารถสรุปได้ว่า การจัดการองค์กร เป็นการจัดการโครงสร้างความสัมพันธ์เพื่อไปสู่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อันเดียวกัน โดยร่วมกันบริหารจัดการองค์กรอย่างเป็นทางการ จัด

ระเบียบแบบแผน อันจะทำให้ดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งการบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายนั้นสมาชิกในองค์กรต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมลงมือในการดำเนินงานหรือร่วมมือกันทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยหลักใหญ่ใจความต้องอาศัยหลักในการดำเนินงาน กล่าวคือ การวางแผน การจัดการองค์กร การบริหารงานบุคคล การควบคุมดูแล การจัดการทุกชนิดในองค์กร โดยอาศัยทรัพยากรที่สำคัญที่มี คือบุคคล เงินทุน และการจัดการอย่างเหมาะสมและให้เกิดความคุ้มค่า โดยก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถตอบสนองเป้าหมายของสมาชิกในองค์กรและจุดมุ่งหมายขององค์กรซึ่งจะให้องค์กรนั้นประสบความสำเร็จในที่สุด ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การจัดการองค์กรที่ดีนั้นจำเป็นต้องมีผู้บริหารงานหรือมีผู้นำที่มี จักขุมา ซึ่งแปลว่า มีสายตาที่ยาวไกล คือ มองการณ์ไกล ตลอดจนมีวิสัยทัศน์ เพื่อจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดประกายทางตลอดจนเป้าหมายขององค์กรได้อย่างชัดเจน

การบริหารงานในองค์กรคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล

การบริหารงานในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรม สองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือ ในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธองค์ก็จำเป็นต้องบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์

ซึ่งวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลายาวนานถึง ๒,๕๐๐ ปี นับเป็นข้อมูลให้พวกเขาได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีการบริหารองค์กร นอกจากนี้ ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งการศึกษาพุทธพจน์เหล่านี้ก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหารงานภายในองค์กรสงฆ์ของพระพุทธองค์ เมื่อว่าตามคำนิยามและหน้าที่ของนักบริหารดังกล่าวมานี้ เราต้องยอมรับว่าหลังจากที่เจ้าชายสิทธะทรงตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ในวันเพ็ญเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนี้ยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้นเมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนาเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือเมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว จึงขอบวชในพระพุทธศาสนาซึ่งนับได้ว่าพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงพระทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะด้วยพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิดธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” (วิ.มหา. ๑/๑๘๘/๒๓) เราจะเห็นได้ว่าในพุทธดำรัสนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้อย่างชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นมีความหมายว่า มีการกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัว เพื่อให้สมาชิกที่จะเข้ามาในองค์กรสงฆ์ของพระองค์

มีแนวทางในการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน

พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาอุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนานั้นยึดเป้าหมายอันเดียวกัน กล่าวคือ มุ่งปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ “การบวช” นี้ ไม่ได้มีไว้ในการแสวงหาโลกสักการะและคำกล่าวสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีลสมาธิ และปัญญาเท่านั้นแต่มีไว้เพื่อ เจโตวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นแห่งจิตซึ่งในพุทธวิธเกี่ยวกับการวางแผนนี้สิ่งสำคัญมาก คือ ผู้บริหารองค์กรทั้งหลายจะต้องมีวิสัยทัศน์ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า จะต้อง มี จักขุมา แปลว่า การมีสายตาวินิจฉัยที่ไกลคือมองเห็นไกล วิสัยทัศน์นี้ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจน และใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่าง มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียว คือ วิมุตติ (ด้วยความหลุดพ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่าเปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม ฉันท ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียว คือ วิมุตติรส ฉันทนั้น.

พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น” การถือเอาความหลุดพ้นทุกข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัว สำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนาใช้ได้กับผู้ยังไม่บรรลุนั้นแต่เมื่อสมาชิคนั้นเป็นพระอรหันต์ ได้เจโตวิมุตติหลุดพ้นทุกข์ทั้งปวงแล้ว วัตถุประสงค์ของเขานั้นก็เปลี่ยนไป นั่นคือจะดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิตเพื่อช่วยคนอื่นให้พ้นทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพันพรรษาแรกมีพระภิกษุสำเร็จพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนา แล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปในทิศทางต่างๆ ด้วยพระดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้ว จากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป แม้เราก็กะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม เนื่องจากพระองค์มีพระสงฆ์จำนวนจำกัด พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญชาให้แต่ละรูปไปตามลำพังผู้เดียว ส่วนพระองค์ทรงเลือกไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธินั้นในแคว้นมคธ คือ ชฎิลสามพี่น้อง ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๒ เดือน ปราบพยศชฎิลสามพี่น้องและบริวาร จนให้พวกเขาหันมาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จากนั้นไปเสด็จไปเทศน์โปรดพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชอาแห่งแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวอมคธพเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่พวกตนนับถือได้ยอมรับเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าแล้วก็คลายทิฏฐิมานะ หันมาตั้งใจฟังธรรมในที่สุดก็ได้ดวงตาเห็นธรรมและหันมานับถือพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาไม่นานนับจากวันตรัสรู้ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นมหาอำนาจสมัยนั้น นี่เป็นผลจากการวางแผนประกาศพระศาสนาในเบื้องต้นของพระพุทธเจ้าถ้าพระพุทธเจ้าไม่ประสบผลสำเร็จในการประกาศพระศาสนาโดยที่หาผู้บรรลุธรรมตามอย่างพระพุทธองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้ตรัสรู้ตามได้ จึงไม่ใช่นักบริหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้ พระองค์จึงเป็นพระสัมมา

สัมพุทธะ ผู้สามารถจัดตั้งองค์กรพระพุทธศาสนาและเป็นนักบริหารกิจการพระศาสนาในการวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้นมีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจนในการวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาดังกล่าวมานั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์ สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือ ให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว หรือการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่นเป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัวเรียกว่า อัตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า พรหิตปฏิบัติ พระพุทธเจ้าทรงมีทั้ง อัตตहितสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณและพรหิตปฏิบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระอรหันต์ ๑,๒๔๐ รูป ในวันมาฆบูชา หลังตรัสรู้ได้ 9 เดือน โอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์นี้มีการกำหนดให้นิพพานหรือความหลุดพ้นทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม

แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวงทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใสนอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธรศาสนาว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยสันติหรือความอดทน ไม่ใช้การว่าร้าย หรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา (ขุ.ธ. ๒๕/๒๔/๓๙)

สามารถสรุปได้ตั้งนั้ว่า จะเห็นได้ว่า ในการวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้นมีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาเจริญเติบโตขึ้นมาได้ นั่นก็เพราะผลมาจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อที่จะให้ก้าวไปสู่การพัฒนาบริหารอย่างแท้จริงที่จะสร้างสังคมให้เกิดสุขได้ ต้องมาจาก มีความสามัคคีในองค์กร มีวินัย และมีคุณภาพในการทำงาน และสิ่งสำคัญที่จะขาดไปไม่ได้กล่าวคือ มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและมีคุณธรรมในการบริหารงาน ซึ่งพระพุทธองค์ได้วางไว้เป็นแบบแผน

รูปแบบการจัดองค์กรคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลเพื่อก้าวสู่ยุคปัจจุบัน

การบริหารจัดการองค์กรในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าการบริหารจัดการคล้ายๆ กันกับการจัดการองค์กรในสมัยปัจจุบัน แต่ที่มีความแตกต่างกันคือพระพุทธศาสนามีเป้าหมายคือมรรคผลนิพพาน โดยมีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือในการอยู่ร่วมกันในหมู่พระภิกษุสงฆ์ มีจุดมุ่งหมายตามหลักอรรถประโยชน์ ๓ ได้แก่

๑. จุดหมายที่ได้ในปัจจุบันทันที ได้แก่ สิ่งดีๆ ที่ตนเองพึงได้ เช่น มีสุขภาพร่างกายที่ดี มีการมีงานที่ดี มีครอบครัวที่ดีและอบอุ่น เป็นต้น

๒. จุดมุ่งหมายที่เกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่ มีความภาคภูมิใจ อิ่มใจ โล่งใจ เป็นต้น

๓. จุดหมายสูงสุด เช่น การไม่ถือน้ำมันยัดมันบิบบั่นจิตใจ เบิกบาน ผ่องใส เป็นอยู่ด้วยปัญญา เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, ๒๕๕๐ : ๑๐-๑๑.) พระพุทธเจ้าทรงตั้งพระธรรมวินัย

ขึ้นมาเพื่อให้คณะสงฆ์พุทธบริษัทได้มีระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ได้แก่ อาหาร จีวร เสนาสนะ และยารักษาโรค นอกจากนี้ยังมีระเบียบเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น การจัดสรรอาหาร จีวร พักอาศัย และระเบียบต่างๆ เป็นต้น และเป็นอยู่เพื่อประโยชน์ ๓ ประการ กล่าวคือ

๑. ประโยชน์ตน คือ การพัฒนาตนเองให้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
๒. ประโยชน์ของผู้อื่น คือ การช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่นทั้งทรัพย์สินภายนอกและอริยทรัพย์
๓. ประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญ กับจุดมุ่งหมายเหล่านี้ในทุกระดับ แต่ที่พระองค์ทรงเน้นคือ ประมัตถ์ประโยชน์ เพราะจะทำให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ได้ แต่กระนั้นก็ได้ทรงตั้งประโยชน์ในข้ออื่นๆ เป็นแต่เพียงให้เราพิจารณาให้เกิดความเหมาะสม ในการที่จะประพฤติประโยชน์แก่ตนเองและบุคคลอื่นดังที่ทรงตรัสว่า “บุคคลไม่ควรให้ประโยชน์ตนเสียไป เพราะประโยชน์คนอื่นแม้มาก เมื่อรู้ประโยชน์ตนแล้ว ก็ควรชวนชวยในประโยชน์ตน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๒๕ ข้อ ๑๖๖ : ๘๔.) ในการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการองค์กร ทั้งทางด้านตะวันตกและทางพระพุทธศาสนา นั้นชี้ให้เราเห็นว่าความแตกต่างของการบริหารจัดการตามแนวตะวันตกแตกต่างจากพุทธศาสนาอย่างไร ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง สามารถอธิบายได้ดังนี้

๑.) จุดหมาย วิสัยทัศน์องค์กรตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและบุคคลอื่น โดยการสร้างสันติสุขในองค์กรนั้นต้องประกอบไปด้วย เป็นผู้นำทุกด้าน เป็นผู้นำทั้งทางด้าน การบริหารการจัดการกิจการต่างๆ ผู้นำจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์เข้ามาประกอบรอบทิศ สุจริตจริงใจ มีน้ำใจ ให้โอกาสบุคลากรได้แสดงความคิดเห็นและมุมมองต่างๆเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาองค์กรไปสู่จุดมุ่งหมาย

๒.) มีความโปร่งใสในการบริหาร เพราะใช้พระธรรมวินัยและคุณธรรม ประกอบกับความสามารถเฉพาะตัวมาเป็นเกณฑ์วัดในการบริหารงาน เป็นที่ทราบกันดีว่า ความโปร่งใส มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงานแทบจะทุกส่วนหรือทุกหน้าที่ตั้งแต่ระดับล่างสุดไปถึงระดับบนสุดแต่คงที่ประภักดิ์เสถียรได้ว่า ความโปร่งใส นั้นจำเป็นอย่างที่สุดและผู้นำตลอดจนบุคคลทุกระดับต้องตระหนักถึงความโปร่งใสในการบริหารงานราชการทุกส่วน หรือจะเป็นการบริหารงานในองค์กร องค์กร

๓.) สร้างความสามัคคีและความเป็นระเบียบวินัย เพราะการมีศีลเป็นเครื่องกำกับ คัด พุด ทำของหมู่คณะไปในทิศทางเดียวกัน ความสามัคคีนั้น ในทางพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำเหล่าภิกษุสงฆ์ให้มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความกลมเกลียวกัน และมีความรักความปรองดองกัน ร่วมใจกันทำกิจหรือหน้าที่ให้บรรลุผลตามต้องการ เกิดผลงานด้านการเผยแผ่ จนเป็นที่ยอมรับ ซึ่งความแตกต่างหลากหลายทางด้านความคิด ความแตกต่างหลากหลายทางด้านเชื้อชาตินั้น ไม่ได้เป็นอุปสรรคแต่อย่างใด ในทางกลับกันจะก่อให้เกิดความรักและความสามัคคี มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้เป้าหมายของการเผยแผ่นั้นประสบความสำเร็จ และเป็นระเบียบเรียบร้อยโดยยึดอาศัยพระธรรมวินัยเป็นตัวขับเคลื่อนองค์กรคณะสงฆ์

- ๔.) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตามเป็นไปด้วยความพร้อมใจ การเคารพรักในศีลวัตร

ปฏิบัติผู้นำอันเป็นมาตรฐานทางธรรมที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ เป็นที่ทราบกันดีว่าพระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ว่า ให้เหล่าภิกษุสงฆ์มีความเคารพกันตามอายุพรรษา แม้ผู้ที่บวชก่อนจะมีอายุน้อยกว่าตนก็ตาม พระพุทธองค์ก็ให้มีความเคารพตามวันและเวลาของการบรรพชา ก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เหล่าภิกษุปฏิบัติตามกันและเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อให้เกิดความสามัคคีและมีความเป็นหนึ่งเดียวกันของคณะสงฆ์ อีกทั้งยังแบ่งภาระหน้าที่ตามความรู้และความสามารถให้ดูแลกิจ ตามหน้าที่ที่ตนเองถนัด และมีความรู้ความสามารถโดยมี เอตทัคคะ คือ ผู้เยี่ยมยอดในทางใดทางหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น เป็นเอตทัคคะทางธรรมกถึก ซึ่งหมายความว่า เยี่ยมยอดทางแสดงธรรมเป็นพิเศษ เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ดูแลซึ่งกันและกันตามหน้าที่ เป็นต้น

๕.) การเอาในใส่สภาพแวดล้อม ทั้งกับผู้อยู่ในองค์กรหรือผู้ที่มารับบริการขององค์กรเป็นการบริหารจัดการให้มีระเบียบแบบแผน เอื้ออำนวยความสะดวกให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้เกิดความสันติสุขในการร่วมมือประสานงานกัน

การบริหารจัดการองค์กรด้วยหลักการนี้ สามารถนำพาองค์กรให้เกิดสันติสุข และมีระเบียบแบบแผนวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับทฤษฎีบริหารจัดการองค์กรตามแนวตะวันตก โดยมีมิติของการพัฒนาจิตวิญญาณของสมาชิกองค์กรเป็นพื้นฐาน ซึ่งหลักทฤษฎีตะวันตกมิได้แสดงหรือกล่าวไว้อย่างชัดเจน ตัวอย่างองค์กรสงฆ์หรือปัจจุบันเรียกว่า วัด ที่ประสบความสำเร็จ สร้างสันติสุขให้กับสังคม ชุมชนของตนเอง พุทธศาสนานั้นมีประโยชน์เกี่ยวกับนักบริหารอยู่สามด้านด้วยกัน คือ

ด้านแรก ช่วยเป็นหลักเกณฑ์ในการบริการจิต นั่นคือ ในการที่จะใช้จิตไปบริหารอะไรก็ควรที่จะบริหารจิตของตนให้อยู่ในสภาวะที่พร้อมที่สุดเสียก่อน

ด้านที่สอง แสดงได้ว่าหลักทฤษฎีและเทคนิคในการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นอย่างตะวันตกหรือตะวันออก ก็ล้วนแต่เป็นหัวข้อพุทธธรรมที่ได้แสดงไว้แล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ในการสำรวจคุณสมบัติของหัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชาที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร ก็พบว่าคุณสมบัติเหล่านั้นต่างก็เป็นธรรมที่อยู่ในพุทธศาสนาเช่นกัน มองในมุมมองกลับการนำพุทธธรรมที่จำแนกเป็นหมวดหมู่อย่างเหมาะสมมาฝึกปฏิบัติย่อมเป็นประโยชน์แก่นักบริหารได้เป็นอย่างดี

ด้านที่สาม สังเกตดูจะเห็นว่า แนวโน้มในการบริหารยุคใหม่เริ่มมองการแข่งขันและการบริหารที่เป็นธรรมและความสำเร็จที่ยั่งยืนมากกว่าผลประโยชน์ระยะสั้น และเริ่มมีหลักบริหารที่ส่งเสริมแนวทางนี้ เช่น เศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการที่ดี ความโปร่งใส ผลประโยชน์ทับซ้อน เป็นต้น ซึ่งเป็นการวิ่งเข้าหาและการสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง (อนุมงคล ศิริเวทิน, ๒๕๕๘ : ๑๑๑.)

บทสรุปได้ว่า การบริหารจัดการองค์กรด้วยหลักการนี้ สามารถนำพาองค์กรให้เกิดสันติสุข และมีระเบียบแบบแผนวิธีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับทฤษฎีบริหารจัดการองค์กรตามแนวตะวันตก โดยมีมิติของการพัฒนาจิตวิญญาณของสมาชิกองค์กรเป็นพื้นฐาน เพื่อช่วยกันสร้างองค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ ซึ่งในทัศนะนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ทรงใช้หลักธรรมทั้ง ๕ ประการที่กล่าวมาเพื่อให้ประชาชนหรือบุคคลที่เป็นกำลังของประเทศชาติได้นำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาประกอบอาชีพโดยความสุจริต ตั้งใจ มีความอดุสาหะและที่สำคัญยิ่งกว่านั้น กล่าวคือ ใน

การทำงาน ผู้บริหารที่ดี ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ดี ตลอดจนคนในองค์กรที่ดี ทุกคนต้องมีธรรมะในการดำเนินชีวิต และมีคุณธรรมในการประพฤติปฏิบัติงานซึ่งหลักการบริหารจัดการองค์กรทั้งหมดมานี้ ในทางพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงว่าแบบแผน แบบอย่าง ไว้เป็นอย่างดี เพื่อที่จะให้มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยเอาหลักคุณธรรมของนักบริหารที่ดี ทั้ง ๔ ประการ เข้ามาบริหารงานตนเอง ซึ่งคุณธรรมทั้ง ๔ ประการดังที่กล่าวมาเบื้องต้น คือ สังคหัตถ์ ๔ นั้นเองเพื่อพัฒนาตนเองและองค์กรของตนเองให้เกิดประโยชน์สูงสุด กับสังคม ประเทศชาติ